

सर्वपुरुषएवततःपृथगित्यर्थः प्रपंचेनतस्यापरिच्छेदंवक्तुंसभूमिमित्यस्यार्थमाह तेनपुरुषेणविश्वमितिभूमिपदस्यार्थः वितस्तिमितिदशांगुल
पदस्य अधीत्यतिशब्दस्य सचवितस्तिमधिकंव्याप्यतिष्ठतीति आधिक्यमात्रंविवाक्षितम् नपरिमाणम् अनुपयोगादपरिच्छिन्नत्वाच्च ॥ १५ ॥
एतत्सदृष्टांतमाह असौप्राणः आदित्यःअसौवाआदित्यःप्राणइतिश्रुतेः स्वधिष्यमंडलंप्रकाशयन्न्यथाबहिश्चप्रकाशयति एवंविराट्देहंप्रकाश
यन्न्रत्नांडमंतर्बहिश्चप्रकाशयति नित्यमुक्तत्वंदर्शयितुमुतामृतत्वस्येत्यस्यार्थमाह सइति अभयस्येतिमंत्रगतामृतपदव्याख्या अन्नेनेतिपदंविभ
क्तिव्यत्ययेनव्याचष्टे मर्त्यमरणधर्मकमन्नंकर्मफलं यस्मादत्यगात्अतिक्रांतवान् अतोनेकेवलंसर्वात्मकः किंतुअमृतत्वस्यनिजानंदस्यापीश्व
रइत्यर्थः॥ १६ ॥प्रपंचात्मकस्यकुतो नित्यमुक्तत्वमित्याशंक्यतत्परिहारायएतावानस्येत्यस्यार्थमाह महिमेति प्रपंचात्मकस्याप्यमृतेशत्वमित्येषम
हिमादुरत्ययः अपारः प्रपंचानभिभूतत्वादितिभावः मंत्रेणचएतावानस्यमहिमाविभूतिःसतुज्यायान् महत्तरइतिवदतायमेवार्थउक्तः तदेवमी
श्वरो नित्यमुक्तइत्युक्तम् तदाश्रितानांभूतानांबंधमोक्षौव्यवस्थयेतिदर्शयन् पादोऽस्यविश्वाभूतानीत्यस्यार्थमाह पादेष्विति तिष्ठत्यत्रेतिस्थितयो

सर्वपुरुषएवेदंभूतंभव्यंभवच्चयत् ॥ तेनेदमावृतंविश्वंवितस्तिमधितिष्ठति ॥ १५ ॥ स्वधिष्यमंत्रतपन्प्राणोबहि
श्चप्रतपत्यसौ ॥ एवंविराजंप्रतपंस्तपत्यंतर्बहिःपुमान् ॥ सोऽमृतस्याभयस्येशोमर्त्यमन्नंयदत्यगात् ॥ १६ ॥
महिमैषततोब्रह्मन्युरुषस्यदुरत्ययः ॥ पादेषुसर्वभूतानिपुंसःस्थितिपदोविदुः ॥ १७ ॥ अमृतंक्षेममभयंत्रिमू
र्धाधायिमूर्धसु ॥ पादास्त्रयोबहिश्चासन्नप्रजानांयआश्रमाः ॥ अंतस्त्रिलोक्यास्त्वपरोगृहमेधोऽबृहद्वतः ॥ १८ ॥

भूरादिलोकाः तेपादाइवपादाः अंशायस्यसस्थितिपात् तस्यपादेष्वंशभूतेषुलोकेषुसर्वान्जीवान्विदुः मंत्रेतुपादोऽस्यविश्वाभूतानीतिसामानाधि
करण्यमधिष्ठानाधिष्ठेयाभेदविवक्षया पादइत्येकवचनंचसामान्याभिप्रायेणेतिव्याख्यातंभवति ॥ १७ ॥ भूतेषुफलवैचित्र्यंदर्शयन्त्रिपादस्या
मृतंदिवीत्यस्यार्थमाह अस्येश्वरस्यसंबंधिन्त्रिपादमृतंनित्यसुखंदिविऊर्ध्वलोकेषुनत्रिलोक्यामित्यर्थः तदेवत्रिपाच्छब्दोक्तंत्रैविध्यंदर्शयन्नाह त्र
याणांलोकानांमूर्धामहर्लोकः तस्यमूर्धानस्तदुपरितनलोकास्तेषुयथाक्रमममृतादिकमधायिनिहितम् तत्रत्रिलोक्यांनश्वरमेवसुखम् महर्लो
कस्यक्रममुक्तिस्थानत्वेपिकल्पांतेतत्रत्यानांस्थानत्यागान्नाविनाशिसुखम् जनलोकेत्वमृतमविनाशिसुखम् यावज्जीवंस्वस्थानापरित्यागात्
किंतुमहर्लोकवासिनांकल्पांतेत्रिलोकदाहोष्मपीडितानांतदातत्रगमनादक्षेमदर्शनमस्ति तपोलोकेतस्याभावात्क्षेममेव वक्ष्यतिहि त्रिलोक्यांद
क्ष्यमानायांशक्त्यासंकर्षणाग्निना यांत्यूष्मणामहर्लोकज्जनंभृग्वादयोऽर्दिताइति सत्यलोकेत्वभयंमोक्षः तत्प्रत्यासत्तेः एतदेववैचित्र्यमधिकारिभे
देनोपपादयन्त्रिपादूर्ध्वइत्यस्यार्थमाह नप्रजायंतेपुत्रादिरूपेणेत्यप्रजाः नैष्ठिकब्रह्मचारिवानप्रस्थयतयस्तेषामाश्रमास्त्रिलोक्याःबहिरासन् गृ
हमेधस्वंतः यस्मादबृहद्वतः ब्रह्मचर्यव्रतरहितः ॥ १८ ॥